

הערכה מעצבת כלי לפיתוח ושיפור ההישגים בקרב תלמידים מאותגרים

ד"ר ענת רביב
אוניברסיטת חיפה
משרד החינוך

מתוך יומן למידה של הדס

- הדס כיתה יא' "צורת הלמידה והערכה המונהגת בשיעורי תולדות היא יותר אישית, הנחיית המורה הפכה אותי ליותר עצמאית. למדתי איך ניגשים למאגרי מידע, לחפש את החומר שאני זקוקה לו, פתאום לאחר כשנה של התנסות זה הרבה יותר נגיש ואני הרבה יותר עצמאית מאשר הייתי קודם. ככל שאני עובדת יותר בהנחיית המורה אני חשה בטוחה יותר במה שאני עושה, אני גם פחות פוחדת היום לשגות כי אני יודעת שלא יכעסו עלי או יורידו לי ציון על כך, להפך אני אקבל את כל התמיכה להבין במה שגיתי וכיצד לתקן"

תלמידים תת הישגיים

האם הם רק צריכים להתאמץ יותר?

"אינם מגישים את
העבודות בזמן."

"מתאמצים מעט
מאוד
בכל הנוגע
ללימודים"

"אינם מסיימים את
המשימות
הלימודיות"

"אינם מתעניינים
בלימודים"

"גוררים חוויות
כישלון בלימודים
מגיל צעיר"

"דימוי עצמי ירוד"

"חסרי מוטיבציה
והנעה פנימית"

"ממורמרים
בנוגע לבית הספר"

מטרת המחקר

- לבדוק באיזה מידה תוכנית הערכה מעצבת יכולה לתרום ולסייע לקבוצת תלמידים תת הישגיים ב:
- **תחום אישי/רגשי**- שינוי דימוי עצמי ופיתוח מיקוד שליטה פנימי- העלאת המוטיבציה.
- **תחום בינאישי/חברתי**- שינוי אקלים כיתה- פיתוח תקשורת מורה-תלמיד, תלמיד-תלמיד.
- **בתחום הלמידה**- הבנת החומר והפנמתו- הישגים.

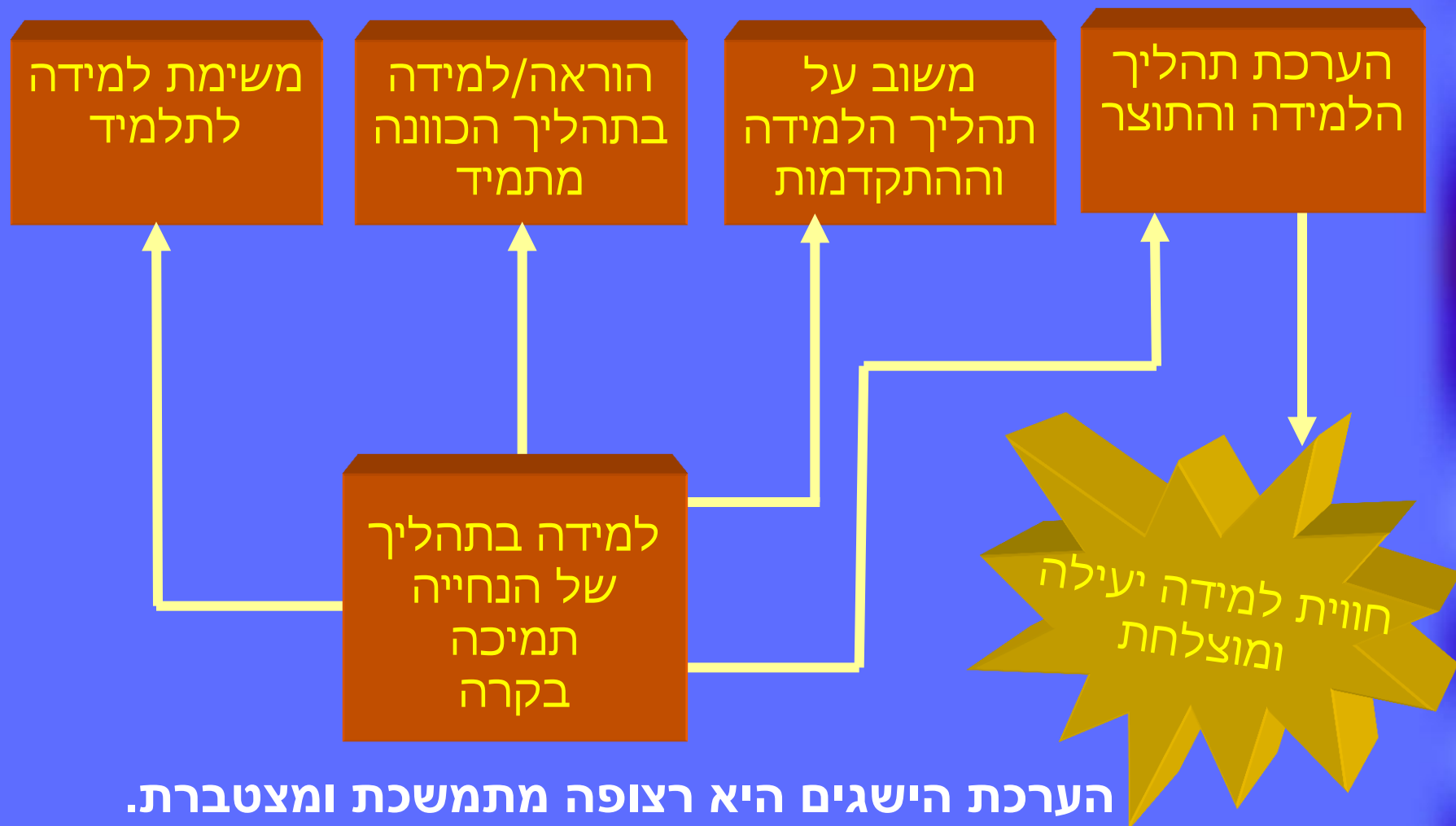
שאלות המחקר

1. האם בעקבות הכנסת מערך הערכה מעצבת
בשיעורי תולדות האומנות, חל שינוי בעמדות
התלמיד מן ההיבטים הבאים:

- דימוי עצמי.
- מוטיבציה.
- תקשורת בינאישית מורה- תלמיד

2. האם השינויים שחלו בתלמיד תורמים לשינוי
בהישגים?

מבנה תהליך ההוראה/למידה/הערכה

שיטת המחקר- מחקר אתנוגראפי בשילוב כלים

- המחקר עוסק בניתוח "תופעות אנושיות" – השינויים שהתחוללו בעמדות התלמידים לאורך המחקר.
- לאור זאת בחרתי לשלב בין ממצאים איכותניים הנובעים מהשטח- "קולם של התלמידים" בטראנגולציה – הצלבה עם ממצאים כמותיים הנחשבים לממצאים "נקיים" מהשפעתו של החוקר.
- הממצאים הכמותיים מצביעים על כיוון השינוי- יכולת הכללה.
- הממצאים האיכותניים מסבירים את מהות השינוי- מהימנות ותקפות איכותנית.
- השילוב והטראנגולציה בין הנתונים מקנה למחקר זה יתר תוקף ומהימנות.

מאפייני המחקר:

- אוכלוסיית המחקר
- השתתפו במחקר 46 תלמידים בשתי קבוצות:
- קבוצה מס' 1: כיתה י' $N=28$, גיל 15-16.
- קבוצה מס' 2: כיתה יא' $N=18$, גיל 16-17.

סביבת המחקר

בית ספר תיכון בעיר- פיתוח בצפון הארץ.
73.4% מאוכלוסיית תלמידי בית הספר מוגדרים כתת
הישגיים על פי הגדרת משרד החינוך (עפ"י מדד סוציו
אקונומי, השכלת אב, אם).

כלי המחקר

- כלי מחקר איכותניים:
- פורטפוליו
- יומן למידה- תלמיד
- ראיונות
- טפסי הערכה
- כלי מחקר כמותיים:
- שאלון עמדות סגור
- ציוני מבחני בגרות
- טפסי הערכה
- טפסי מעקב ובקרה

התפיסה המדעית של המחקר

מיקוד שליטה

הישגי התלמיד

דימוי עצמי

תקשורת
מורה- תלמיד

מוטיבציה

שכטמן 1988

כנס איל"ת
מהתיאוריה לשדה ובחזרה

ד"ר ענת רביב

דימוי עצמי

התפקוד של התלמיד/ה בבית הספר כרוך

בהערכה (גורני 1993).

התגובות שמקבל התלמיד מהמורים מבוססות
על החיזוקים שנותן המורה לעבודת התלמיד.
לחיזוקים אלה משקל רב.

תלמיד שאינו מקבל **חיזוקים חיוביים** על מאמציו,
וזוכה לביקורת **שלילית** על הישגיו הנמוכים,
רואה את עצמו באור חיוור מאוד.

רעות כיתה יא' כותבת ביומן הלמידה מתאריך

12.6.2000

זהו למעשה הפרק האחרון של היומן לשנה זו ורציתי לחלוק איתך כמה מהחוויית שלי השנה, לא שאני חושבת שהדברים זרים לך או חדשים אך בכל זאת מצאתי לנכון לשתף אותך בחוויה.

דימוי עצמי הוא דאי של הקשר בין האדם לסביבתו ופידבק אותו הוא מקבל או מחזיר לסביבה, מכאן אדם שמצליח, הדבר מתבטא בתחומים המעניינים אותו ובהם הוא משקיע וזה גם בדרך כלל מניב תוצאות. הדימוי העצמי שלי גדל באופן סימולטאני ככל שביליתי יותר בשיעורי תולדות האומנות... התוצאות הם אלה המוכיחות כי ההשקעה משתלמת.... ואם עמדת בדרישות ובסטנדרטים שהצבת לעצמך והגעת הרי שזו היא "ההגשמה העצמית" וזה סוג החוויה אותו רציתי לחלוק אתך, אני חשה כי אכן הגעתי בעבודות מסוימות לרבדים כל כך גבוהים שהם היו עבורי מעין הגשמה עצמית, עשיתי זאת..... ההצלחה הפרטית שלי השפיעה על הביטחון העצמי שלי ועל הדימוי שלי וזה שסייע לי להצליח גם

בתחומים אחרים. מטען החוויות החיובי שצברתי בשיעורי תולדות האומנות והידיעה כי אני יכולה ומסוגלת סיימו לי "להצליח גם בתחומים אחרים במקביל"

כנס איל"ת

מהתיאוריה לשדה ובחזרה

ד"ר ענת רביב

אפקט החוללות העצמית

"נבואה המגשימה את עצמה"

- חוסר האמון של התלמיד בעצמו מביא בסופו של דבר להפחתה ביכולתו להצליח, תהליך זה יוצר מעגל המאשר לתלמיד שוב ושוב לחוות את חוסר האמון בעצמו תהליך זה מחזק את תחושת הכישלון (זיו, 1990).
- המורים משמשים באופן קבוע כסוכני משוב עבור תלמידיהם במונחים של הערות ביצוע, ולכן רבה השפעתם על התפתחות הדימוי העצמי של התלמידים (גורני 1993).

הבסיס ליצירת אקלים כיתה חיובי

- רגש של שייכות
- הכרה על ידי אחרים
- החופש להבעת רגשות
- מתן הזדמנות לחשיפה אישית
- תקשורת פתוחה

תקשורת מורה-תלמיד

כיתה יא'

כיתה י'

13/18

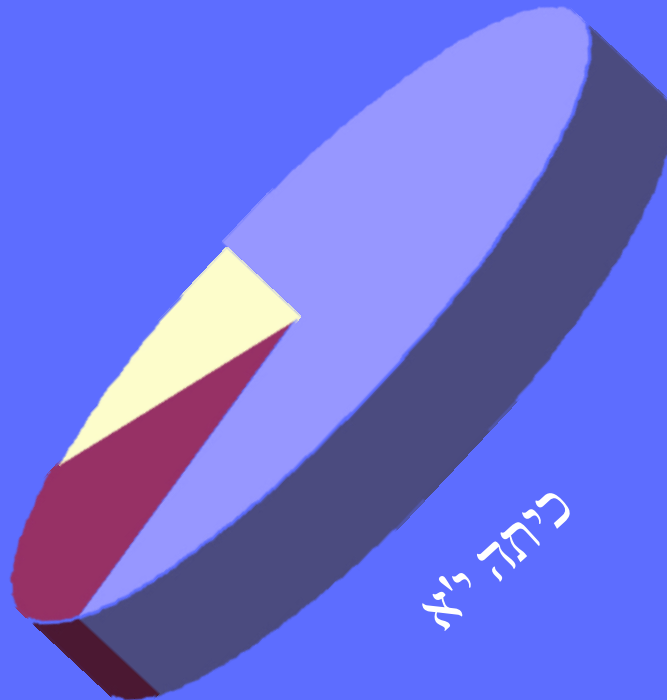
19/28

3/18

3/28

2/18

6/28

כיתה יא'

כיתה י'

קשרים בין הפרמטרים הנחקרים

קורלציה בין ציוני התלמיד לפרמטרים כיתה יא'	קורלציה בין ציוני התלמיד לפרמטרים בכיתה י'	עוצמת הקשר
		פרמטרים
		מוטיבציה
$r=.494^{**}$	$r=.410^{**}$	תקשורת מורה- תלמיד
$r=.766^{**}$	$r=.532^{**}$	

* $p < 0.05$ ** $P < 0.01$ *** $P < 0.001$

כל הקורלציות נמצאו בערך $P < 0.000$

מוטיבציה

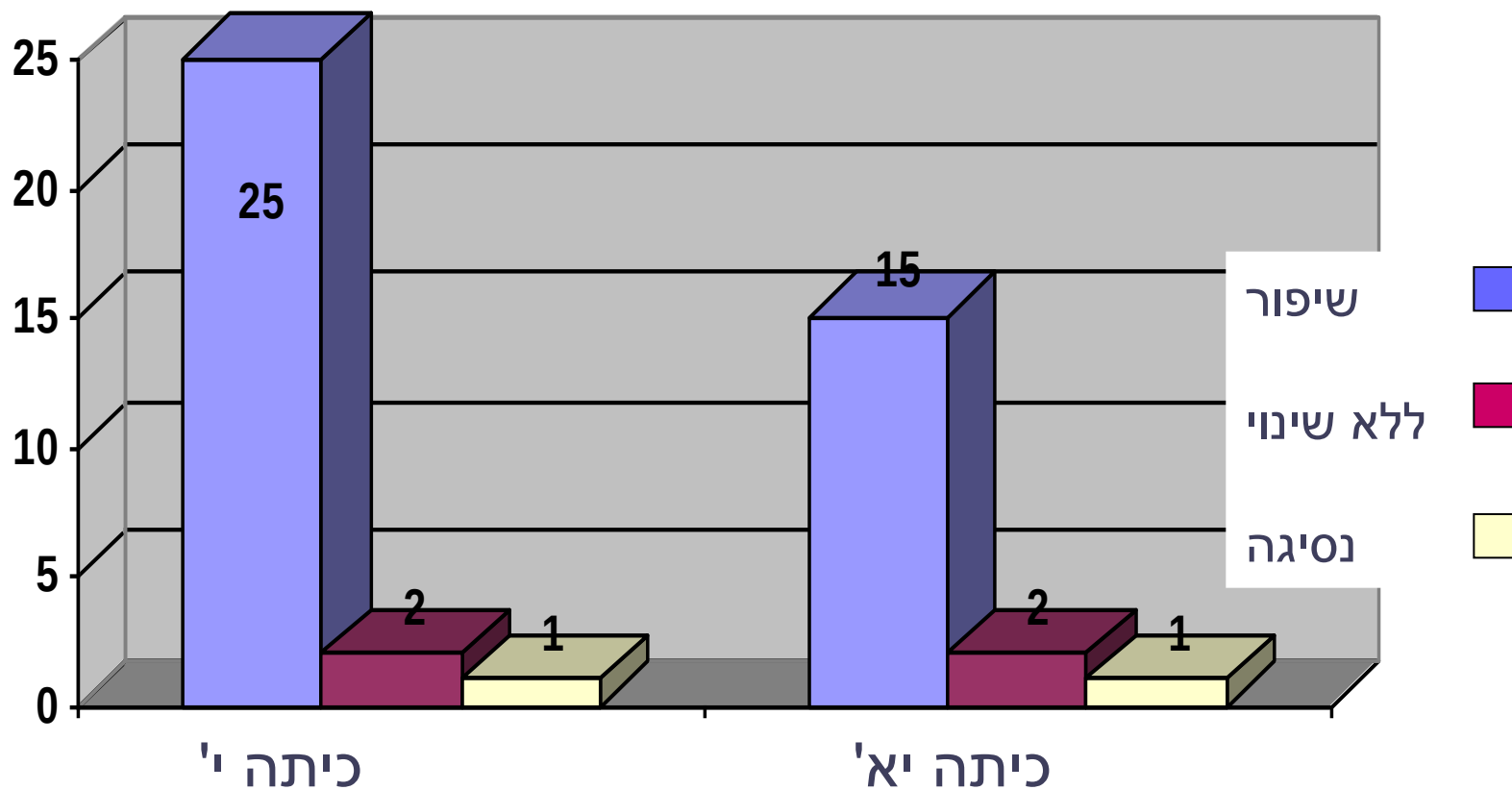
- האם חל שינוי כלשהו ברמת המוטיבציה שלך בתולדות האומנות לעומת מקצועות אחרים?

גל כתה יא' "הרבה יותר מעניין וכיף ללמוד תולדות בגלל השינוי בלמידה וההערכה לכן אני משקיעה הרבה יותר זמן ומאמצים במקצוע זה. אצלי ההשקעה היא תוצאה של עניין....ותחושת הצלחה... התחלתי להשקיע הרבה יותר מאשר בכל מקצוע אחר."

- שאלה: האם המוטיבציה הגבוהה במקצוע תולדות האומנות השפיעה על מקצועות אחרים?

גל "בכלל בכלל לא, אבל אם אני יודעת שיש תולדות זה יגרום לי לבוא לבית הספר, ואז אני נשארת ולומדת גם מקצועות אחרים."

השינויים שחלו במוטיבציה של התלמיד ללמידה במהלך השנה

Portfolio a Sample

1

2

3

4

5

6

7

8

הפורטפוליו שלי

- עידית כיתה י' "בעבודת בפורטפוליו אהבתי במיוחד את הפן האישי שלי שהתפתח לאורך השנה בעיצוב ותכנון העבודה, כמו כן היה לי מאוד חשוב לשבץ ולהוסיף עבודות אישיות שלי בנושאים שאני בחרתי לעבד מתוך עניין אישי שלי".
- הדס כיתה יא' "הפורטפוליו עבורי הוא אמצעי לביטוי אישי שלי מבחינה רעיונית וביצועית. אהבתי במיוחד את חופש הבחירה והעצמאות שלי כתלמידה שהתפתחה לאורך התוכנית, היכולת שלי להחליט באיזה נושאים אני מרחיבה ומתעמקת, את הדרך בה הצגתי את העבודות בתוך הפורטפוליו, וכמובן את העיצוב הכללי של התיק שדרש ממני מחשבה ויצירתיות כאחד".
- רעות כיתה יא': "בעבודת הפורטפוליו אהבתי במיוחד את איסוף החומר ממספר מקורות, והשילוב ביניהם בתוך המטלות השונות, אבל יותר מכך אהבתי את החופש והעצמאות לנתח ולחבר בין יצירות ללא מחויבות למסגרת קריטריונים נוקשה שהמורה מציבה כמו במקצועות אחרים בהם נותנים לנו את הנושא, הספר ממנו אנחנו צריכים לסכם וכל מה שנותר הוא להעתיק. בעבודת הפורטפוליו שלי אין חלקים מועתקים מספרים, יש עיבוד וחיבור בין תכנים שעניין אותי לעסוק בהם דבר שהתפתח והשתכלל לכל אורך התקופה".

זמשר...

פיקאסו בין שתי
מחלמות עולם
שנות ה-20 וה-30

בשנת 1921 ייסד פיקאסו את הפניקיות המחמירות של הקוביסם הסינטי בקומפוזיציות גדולות מחדים כמו "שלושת המנגנים" שלוש שנים לאחר מכן, בשלוש דמויות של חוקדים" מצירי בקומפוזיציה דומה ומקדי את דמויותיו במחול חזותי מחד. בסביבות שנת 1930 קרע פיקאסו חללים בדמויות בנוסח "עתיק" שצירי קודם לק. אותן צורות משגבות ומוטומטאליות, והפכו למבנים חלולים אך מנקים. דמויות אלו נטולות כל מחשבה ושרועות לחופי של ים העשוי להיות ים המצח. בשנים אלה עשה פיקאסו שימוש גובר והולך בעיוות צורות של האדם ובסירוס קולטורו. בשנת 1929 בקירוב עמדה בסמן הפסאז המברכה - שילוב הדורות עם המבס מלפנים בציר ראשו של האדם, אך הלך הרוח והמכליקה ברבות מיצירותיו נעשה חקשים ואבדורים יותר. אל כמה משאים שב פיקאסו פעם אחר פעם ופינתם באינסוף ריאציות. ק. ציר בשנים אלו וריאציות על מחלמות שוורים ועל דמות אפופת החידה של המיטואור. אותו ציר מאיים וורה אסון, ועם זאת גם משורר רחמים ומגע אל הלב. שטפו גוף אדם ראשו ראש שור. בשנת 1937 הוא ציר את היצירה הפסימית הנוראה שמהדהדת במלא עזה, רחבת פמדים ה"גרניקה". סחה של יצירה זו להביע את הטראדיה, האימה והאכזריות האיומה שסבבה עמה המלחמה בת ימיו שבע חלקים נרחבים להכיר במשפחת הנודעת לאומנות המודרנית. אף לבי אדם מן השורה. בגרניקה הגיע פיקאסו לדי סינתזה של הנשאים, הליך רוח והמכליקות סאפילון אותו לאור כל דרך האומנות.

קוביסם סינטי
1914-1912

תקופה זו נחזית לשנים 1912-1913 הקולאז' והדבקות הנייר. קולאז' יתנה אשליה תלת פריים המודבקים או אוביקט ציור כמו אותיות או פסרות. 1914-1913 קומפוזיציות המשלכות הן קולאז' והדבקות נייר ותן ציורים בגבעי שמן עשירים בגוונים ובסקסוסטורות. נוצר מצב של הפשטה מחלטים. האומנים נזקקו לרמזים כדי לפענח את המשא המתואר. מכיוון שהקולאז' הוא בעצם סינתזה-שילוב חומרים מן המציאות - יש המגדילים אותו בקוביסם הסינטי. בין היצירות: "פתי" (1911), "דומם עם מקלעת" (1912-1913), קש".

קוביסם סינטי
1912-1911 (הרומי)
1912

הפירוק לקצעים, המונכרמיות האפורה של הקומפוזיציה וההשטחה המחלטים של החלל יצר נתק מחלטים מהאוביקט המתואר כי על מישור הציור נפרשו בה בעת כל הקצעים המפורקים, מכל זווית אפשרית, אך עתה הם נתפסים מנקודת מבט אחת. בעקבות הקצעים לבדה בונה זאת מערכת הקצעים הקומפוזיציה, עד שזו נהפכת לסגורה מאוד ולרומטית, ולכן נהוג גם לכנות שלב זה בקוביסם-קוביסם הרומי. בין היצירות: "איש עם מקסרת" (1911).

קוביסם אנליטי
1909-1910

בתיאור הדמויות, עוברים איברי הטף תהליך של אנליזה ונמסרים לנספה מנקודת מבט אחת, שאינה מתארת את הדמות, אלא מייצגת את האנליזה - הפירוק לקצעים. זהו מעבר בין השילוב הפיסולי לשלב האנליטי, כיוון שהנפחיות והמנקות של הדימוי המתואר עדיין קיימת וניכר ההבדל בין דמות הקצעים נבנית באוטומטיות, תוך מינוי גוונים בין בהיר לכהה של אותו צבע. בין היצירות: "אשה יושבת" (1909).

קוביסם פיסולי-אפריקי
1908-1907

האוביקטים והדמויות המתוארים בתקופה הזו נשמרים על איכות נפחית, המזכירה פסלים. ביצירות אלו יש אלמנטים של מסכות אפריקאיות שילוב התלת ממד והדו ממד, פירוק וחבור מחדש של הגוף תוך התבוננות מהמספר זוויות מבט. בין היצירות: "שלוש נשים", "עירמה עם מניפה", "עירמה הגדולה", "המתרחצת" (1908-1909).

תחילת הקוביסם
"העלמות מאביניון" 1907

השפעתו השבטית של פיקאסו בדמות מסכות ופסלים, התבטאה ביצירה "העלמות מאביניון" היצירה הזו מבשרת יותר מכל יצירה אחרת את הפרעה לעבר שפה אומנותית חדשה. קוביסם, זוהי יצירה המשכית לתהליך הסגנוני שחל ביצורים מתקופת גוזול.

תקופת גוזול
1906

גוזול היה כפר קטן בספרד. השפעת המקום והדמויות האיבריים הביאו אותו לידי גיבוש סגנון סגמטי יותר ונטורליסטי פחות, תוך עקיפת המסורת המערבית וחפשו אחר הביטוי הפרימיטיבי הראשוני, הבראשית. מאן נסללה הדרך להשפעת שבטיות (גם אפריקאית) בדמות מסכות ופסלים. בין היצירות: "עירמה בשיבה", "נערה עירמה על רקע וורוד" (1906).

התקופה המדורה
1905-1904

נשאי ציוריו של פיקאסו השתנו וכמו קצביות, סגנון הציורים הבאו להפיע משפחת מוקדמים וליצנים בודדים, אין לראות בבבע הוורוד סבבע שמה גלוי. בתיאוריו הוא מתאר את הליקן כדמות האנטי סטנדרט, וספיל רבות בנושא המשפחה - אך תמיד זו משפחה של חללים וזכאים. עינים ורחי התברר, נשאי זה והנבעותיות המוחל, המשרה אורית עבד ויכאון. הפס את עירמה לבסוי אוביקטלי של האנושות כולה. בין היצירות: "הגג", "העור", "אחיים", "הפרגריה" (1905).

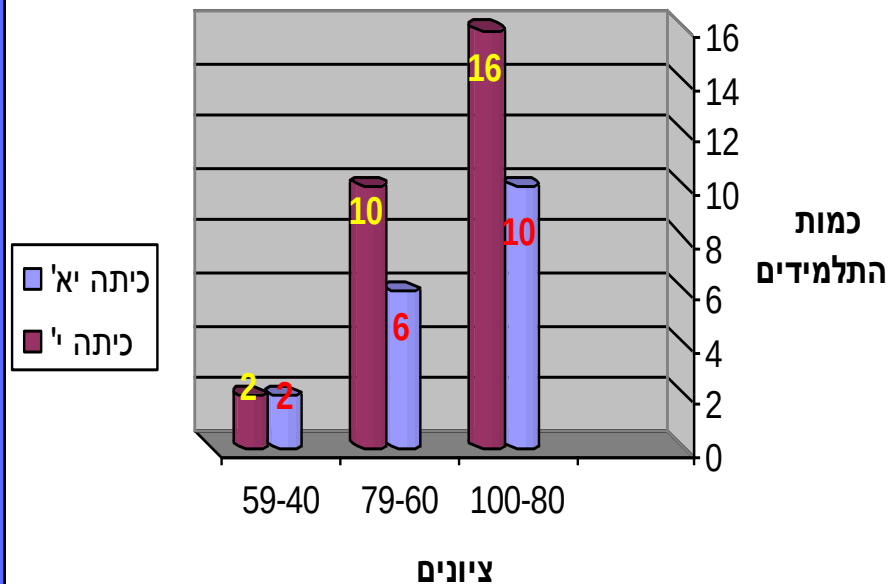
פאבלו פיקאסו - חתר חיים

התקופה הבהולה
1904-1902

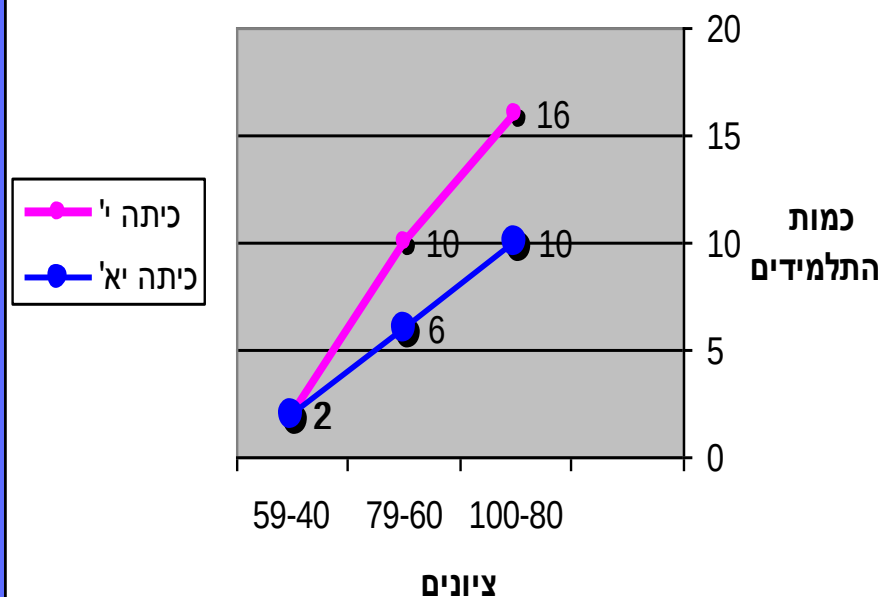
אומנות המשפעת האומנות הסימבולית. סגנון של פיקאסו אמת חברתית ופסיכולוגית של סימס' שלם. ביצירות התקופה הבהולה מדגיש פיקאסו, את הקיום האנטי סטנדרט, וספיל רבות בנושא המשפחה - אך תמיד זו משפחה של חללים וזכאים. עינים ורחי התברר, נשאי זה והנבעותיות המוחל, המשרה אורית עבד ויכאון. הפס את עירמה לבסוי אוביקטלי של האנושות כולה. בין היצירות: "הגג", "העור", "אחיים", "הפרגריה" (1905).

התפלגות ציוני התלמידים בעבודת הפורטפוליו בסיום השנה

התפלגות ציוני התלמידים

התפלגות ציוני התלמידים בפורטפוליו

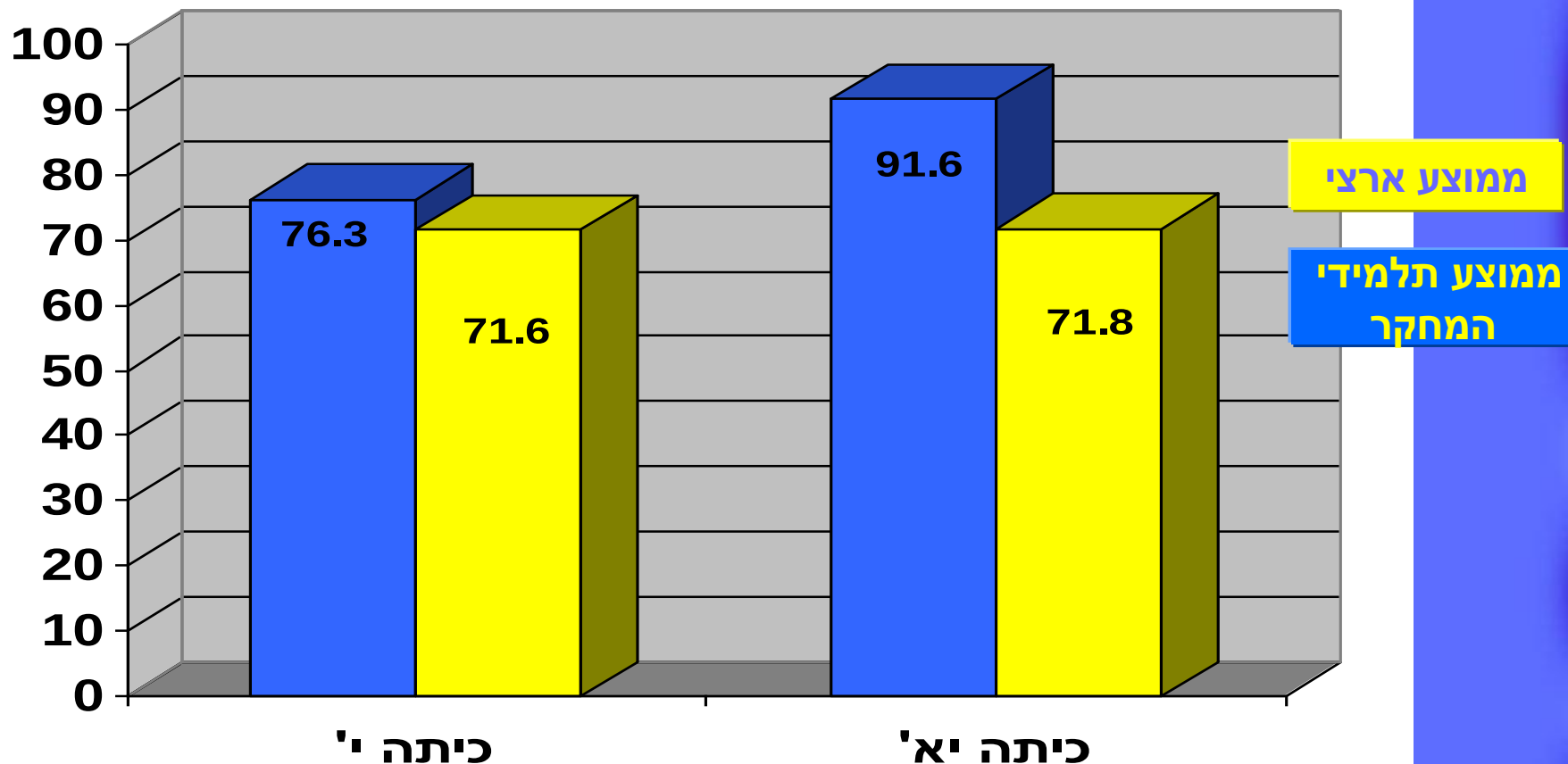

כיתה יא' N=18

כיתה י' N=28

הישגי התלמיד

השוואה בין תוצאות מבחני הבגרות בתולדות האומנות של תלמידי
המחקר ובין ממוצע ארצי

אחוזי מעבר בבחירות בבגרות בית הספר בשנים

1999-2000

השוואת ממצאים

ק"צ 1999	ק"צ 2000	אחוזי מעבר בבחירות בגרות
כלל ביה"ס 36.5%	כלל ביה"ס 43%	אחוז העוברים הכללי בביה"ס בבחירות הבגרות
כיתה י"א 100%	כיתה י' 96%	אחוז העוברים בתולדות האומנות

ממצאי המחקר

ממצאי המחקר מוכיחים כי הערכת תלמידים בהערכה חלופית התומכת בתהליך הלמידה, מעריכה את התהליך והתוצר גם יחד תורמת לשיפור ניכר במסוגלות התלמיד, תפקודו, והישגיו. ממצאים אלה תומכים בממצאים שהתקבלו ממחקרים אחרים בהם נמצא כי יש קשר ישיר בין דימוי עצמי, אקלים כיתה, מוטיבציה והישגים לימודיים (WITTROCK, BULTER POR ; 1986,1987).

במחקר נמצא קשר ישיר חזק בין תהליך הערכה חלופית המבוסס על תקשורת מורה תלמיד, מוטיבציה והישגים. כל הגורמים האלה יחדיו תורמו לשינוי בעמדות התלמידים בנושא: למידה משמעותית, דימוי עצמי, פיתוח לומד עצמאי ולבסוף גם בשיפור הישגים לימודיים.

מסקנות

תלמידים תת הישגיים

האם הם רק צריכים להתאמץ יותר?

כן,

אבל בעיקר צריכים להתאמץ המורים המלמדים אותם.

שיטת ה- "MORE OF THE SAME"

לא הוכיחה את עצמה.

שינוי עמדות

תלמידים:

- דימוי עצמי- תפיסת המסוגלות עצמית.
- מוטיבציה - שבירת מעגל החוללות העצמית.
- תקשורת בינאישית מורה- תלמיד.

מורים:

- תת הישגיות הינה תופעה הניתנת למיגור בהשקעה אחרת של המורה בתלמיד.

תודה

16 פברואר 2005

כנס איל"ת
מהתיאוריה לשדה ובחזרה